

Оригинални научни рад

Александар С. ПАВЛОВИЋ*

Институт за српску културу – Приштина, Лепосавић

СВАКОДНЕВИЦА СРБА У СЕВЕРНОЈ КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ У УСЛОВИМА НЕДЕФИНИСАНОГ ИНСТИТУЦИОНАЛНОГ СТАТУСА**

Апстракт: У раду износимо резултате истраживања свакодневице Срба у северној Косовској Митровици у условима измењеног друштвено-политичког контекста после рата на Косову и Метохији 1999. године. Главну пажњу посвећујем једном од аспеката свакодневног живота српског становништва у овом граду, а то је статус и функционисање институција. Циљ рада представља покушај пружања доприноса конципирању етнографске грађе за сагледавање свакодневних пракси Срба у северној Косовској Митровици у условима недефинисаних институционалних односа проузрокованих повлачењем српских власти са Косова и Метохије, увођењем међународног протектората и једностраним проглашењем косовске независности. Резултати приказани у раду добијени су на основу теренског истраживања спроведеног у више наврата од 2011. до 2015. године, у укупном трајању од преко осам месеци.

Кључне речи: свакодневица, институције, Срби, Косовска Митровица, Косово и Метохија.

У раду представљамо резултате истраживања једног од аспеката свакодневног живота Срба у северној Косовској Митровици у условима измењеног друштвено-политичког контекста после рата на Косову и Метохији 1999. године, а то је статус и функционисање институција.¹ Реч је о проблему

* научни сарадник, alek.pavlovic@orion.rs

** Рад је написан у оквиру научноистраживачког рада НИО по Уговору склопљеним са Министарством просвете, науке и технолошког развоја број: 451-03-68/2020-14/200020 од 24. јануара 2020. године.

1 Под институцијама, најопштије, подразумева се „систем улога и положаја који је уређен на основу норми и вредности, стабилан и трајан у свом деловању и препознатљив по својим последицама“ (Mimica i Bogdanović 2007: 192). Појам *институција* у раду користимо у ужем значењу, и то у смислу органа у систему државног апарата. У условима измењеног друштвено-политичког контекста на Косову и Метохији после рата 1999. године институције посматрам као важан чинилац симболичког означавања државног суверенитета. Више о појму *институција* и његовим ширим значењима видети у Daglas 2000.

који у домаћој науци још увек није довољно расветљен из угла који би институционалне промене проузроковане повлачењем српских власти са Косова и Метохије, увођењем међународног протектората и једностраним проглашењем косовске независности сагледао „одоздо“ – кроз визуру свакодневних пракси „обичног“ становништва. Посматрано из перспективе хуманистичких дисциплина, свега је неколико радова којима је са наведеног аспекта пружен допринос истраживању свакодневице Срба у северној Косовској Митровици. Међу овим радовима посебно су инструктивне студије Саше Недељковића (Nedeljković 2008) и Јелене Рајчевић (Račević 2008).

Случај Косовске Митровице карактеристичан је по томе јер је реч о проблему подељеног града који је и данас, две деценије после рата на Косову и Метохији, и даље актуелан. Подела је установљена непосредно након потписивања Кумановског споразума и доношења Резолуције 1244, када су са повлачењем српских снага са Косова и Метохије наоружане албанске формације кренуле у заузимање ове територије и прогон Срба и других неалбанаца. У намери да се одбране од албанске одмазде Срби су на подручју Косовске Митровице северно од Ибра поставили контролне пунктове и формирали групе „чуvara моста“, како би спречили покушаје Албанаца да пређу преко ове реке из правца јужног дела града. Албански продор је заустављен, а река Ибар је постала физичка, али и симболична гранична линија, која је делећи Косовску Митровицу истовремено раздвајала централни и јужни део Косова и Метохије, настањен већином Албанцима, од подручја северно од ове реке, насељеног већином Србима (Janjić 2007: 137-138).

Поделом Косовске Митровице Срби и Албанци су се груписали у деловима града северно, односно јужно од реке Ибар, али тако да је један број Албанаца остао у северном, српском делу града. Процењује се да у северној Косовској Митровици и непосредној околини до данас живи око 22.500 Срба, укључујући између пет и седам хиљада оних који су се после рата доселили са подручја Косова и Метохије јужно од Ибра, као и око 4.900 Албанаца (*Municipal Profiles* 2018: 38). Односи између Срба и Албанаца у периоду након поделе града обележени су тензијама, док се свакодневица у Косовској Митровици одвија у практично два паралелна света, где припадници два народа живе углавном одвојено, тако да им се животни простори најчешће не преклапају већ наслањају један на други (Derens 2009: 170-171).

У теоријском погледу, подела Косовске Митровице садржи особине *границних градова*, под којима се подразумевају градови који су, према дефиницији Жоела Котека, подељени између „два или више снова“ – то су спорна места која се налазе на линијама ширих етничких, верских или идеолошких подела, где кључни проблем представља конфликт око питања суверенитета који на исти простор полажу две или више страна (Kotek 1999: 228-229). Линије подела у оваквим градовима нису само статичног, физичког карактера,

већ су дубоко конфигуриране у свести становника и испољавају се кроз различите видове социјалних пракси. Подела Косовске Митровице, у том смислу, од самог почетка је обележила практично сваки аспект друштвене реалности у овом граду. Њоме су између Срба и Албанаца подигнуте бројне баријере, почевши од политичких, културолошких и верских до урбанистичких и институционалних (Castan Pinos 2016: 128). За поделу Косовске Митровице посебно је специфичан постратни контекст, будући да овај град показује особине градова у којима до раздвајања долази након ратних сукоба, а у којима се после обустављања ратних дејстава наставља борба за доминацију, и то тако да успостављене поделе додатно доприносе тензијама између супротстављених страна (Björkdahl and Gusic 2013: 320-321). Ситуација се у Косовској Митровици после поделе града може описати као постратни *status quo*, где је отворени сукоб између Срба и Албанаца окончан, али где су дубоке поделе међу сукобљеним странама остале (Gusic 2020: 1-2).

Промена друштвено-политичког контекста после рата 1999. године довела је на Косову и Метохији до крупних структурних поремећаја. Ови су се поремећаји осетили нарочито у институционалној сфери, где је њихова рефлексија дошла до изражаја у готово свим областима свакодневне реалности српског становништва на овом подручју. Полазећи од схватања према којем свакодневица представља простор дубоких трансформација, у ком се испољавају ефекти крупних друштвених промена (Morgan 2011: 308-309), у раду настојимо да прикажемо управо неке од аспеката свакодневног живота Срба у северној Косовској Митровици у условима који би се са становишта кохерентности институционалне структуре могли описати као ванредни или кризни. Настојимо, другим речима, да пружимо допринос конципирању етнографске грађе за сагледавање свакодневних пракси српског становништва у овом граду на плану прилагођавања стању недефинисаних институционалних односа, превазилажења, али и коришћења његових недостатака.

Резултати презентовани у раду добијени су на основу теренског истраживања спроведеног у Косовској Митровици од 2011. до 2015. године. Истраживање је спроведено у више наврата, у укупном трајању од преко осам месеци, и то методом квалитативног типа, што значи да је етнографска грађа прикупљена опсервацијом проучаваних појава, као и вођењем разговора са њиховим учесницима, односно становницима северне Косовске Митровице. Због ограниченог броја обухваћених тема, те због ограниченог трајања истраживања, резултати презентовани у раду могу се сматрати само делимичним, тј. непотпуним, због чега их видимо тек као скромни допринос сагледавању истраживане проблематике. С обзиром на динамику друштвено-политичких процеса проузрокованих применом Бриселског споразума, који су на северу Косова и Метохије до извесних институционалних промена

довели након завршетка истраживања, резултатима представљеним у раду приказана је ситуација забележена до 2015. године, дакле у једној дијахронијској перспективи, без узимања у обзир догађаја и појава у каснијем периоду.

ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ПОРЕМЕЋАЈИ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ ПОСЛЕ РАТА 1999. ГОДИНЕ И „ПАРАЛЕЛНЕ СТРУКТУРЕ“ СРБА

Увођењем међународног протектората на Косово и Метохију 1999. године са овог подручја су повучене Војска Југославије и полиција Републике Србије, након чега су на њихово место дошле снаге КФОР-а. Кумановским споразумом је у јужној српској покрајини суспендован суверенитет Србије и СР Југославије, што је, уз улазак страних трупа на ову територију, верификовано Резолуцијом Савета безбедности Уједињених нација број 1244. Уз међународну војну управу, Резолуцијом 1244 успостављена је и међународна цивилна управа УНМИК, са једним од главних задатака да на Косову и Метохији спроведе прелазак са институција Републике Србије на установе под међународном управом, а онда да омогући успостављање нових косовских институција са седиштем у Приштини (Derens 2009: 187).

Задатак УНМИК-а да на Косову и Метохији укине установе Републике Србије и успостави нове косовске институције спроведен је делимично. Пошто је ову међународну мисију, заједно са КФОР-ом, Србија након доношења Резолуције 1244 третирао као окупатора на делу своје територије, она је била против наведене замисли, будући да је сматрала да би учешћем Срба у привременој самоуправи био пружен легитимитет косовским институцијама у којој би Албанци имали већину. Против су били и Срби на северу Косова и Метохије, док су Срби јужно од Ибра прихватили учешће у овој структури, уз образложење да ће тиме допринети побољшању свог положаја и остваривању својих права (Rajčević 2008: 86). Након преговора УНМИК-а и СР Југославије 2001. године, којима су потврђени основни принципи Резолуције 1244, више српских странака са централног и јужног Косова и Метохије, уједињених у коалицију *Поврашац*, учествовало је на првим косовским парламентарним изборима, сматрајући да сарадња са међународном заједницом може бити корисна. Епилог је био тај да је после избора формирана привремена скупштина Косова у чијим су се клупама нашли и представници Срба (Rajčević 2008: 87-89).

Неприхватање политике УНМИК-а од стране Срба северно од Ибра било је проузроковано чињеницом да су се као већински народ на овом подручју они после рата практично одвојили од остатка Косова и Метохије, као и тиме да су се географски ослањали на централну Србију одакле су их српске власти отворено или прећутно подстрекивале на то да косовске

институције бојкотују. Сâми Срби из овог региона, уосталом, после увођења међународног протектората и даље су снажно осећали да су део Србије, због чега нису ни престајали да сматрају институције ове земље као своје. Србију је као своју земљу после рата наставило да доживљава и српско становништво јужно од Ибра, тако да су на подручју целог Косова и Метохије многе установе и даље биле под ингеренцијом Београда и одговорне директно њему, функционишући на тај начин упоредо са привременим косовским институцијама. Ове установе УНМИК је означио као „паралелне структуре“, наглашавајући тиме њихову наводну нелегалност, односно некомпатибилност са одредбама Резолуције 1244 (Рајчевић 2008: 91).

Установе Републике Србије које су на Косову и Метохији наставиле са радом обухватале су школство, здравство, локалну самоуправу, судство, сектор за културу, социјалну заштиту, службу за запошљавање, и друго (Алексић 2018: 567). Ове установе директно је подржавао Београд, противећи се њиховом укидању, захваљујући чему су у перцепцији српског становништва оне третиране као потврда присуства државе Србије на Косову и Метохији. Значај ових институција огледао се нарочито у томе што су лицима која су у њима била запослена исплаћивана редовна примања из српског буџета, што је за многе Србе на Косову и Метохији представљало неопходни основ егзистенције и главни услов опстанка на овом подручју (Derens 2009: 162).

Од повлачења српских власти са Косова и Метохије и увођења међународног протектората установе Републике Србије налазиле су се под сталним притисцима УНМИК-а и Албанаца, са једним јединим захтевом, а то је да буду укинуте. Ови притисци су се појачали са једностраним проглашењем косовске независности 2008. године, да би након Бриселског споразума 2013. године, потписаног у склопу дијалога о „нормализацији односа“ између Београда и Приштине, они били формулисани као обавезујући захтев од чијег се испуњења очекивало да српске институције буду угашене, односно интегрисане у институционални систем независног Косова.²

2 Реакције на потписивање Бриселског споразума код већине Срба на Косову и Метохији биле су негативне. Незадовољство су први изнели одборници српских општина северно од Ибра, сматрајући да је споразум супротан Уставу Републике Србије и Резолуцији 1244 (Смикић 2013а: 4). Становништво је изражавало скептичност према ставу УНМИК-а и Албанаца да ће Срби остати да живе на Косову и Метохији у случају да им гашењем српских институција буду укинута радна места. Осећање које је након потписивања споразума превадало била је зебња од онога што доноси сутра. Страх се осећао посебно код Срба северно од Ибра који су били разочарани чињеницом да ће после петнаест година борбе за очување присуства Републике Србије на овом подручју бити принуђени на то да се интегришу у косовски институционални систем. Неповерење у споразум базирано је на схватању да ће Срби изгубити статус конститутивног народа на Косову и Метохији, као и на сумњи да ће им унутар једнострано проглашеног независног Косова безбедност бити побољшана (Миловановић 2014: 497-498).

Примена споразума из Брисела започела је крајем 2013. године, када су у српским општинама северно од Ибра први пут одржани локални избори расписани по законима косовских власти у Приштини.³ Власт у овим општинама припала је представницима Срба, који су почетком 2014. године у оквиру косовског институционалног система конституисали органе локалних самоуправа. Уследило је расформирање српских структура које су властима у Приштини биле најважније, а то су структуре МУП-а,⁴ чији су припадници делом пензионисани, док су делом примљени у Косовску полицијску службу (КПС). Према одредбама Бриселског споразума о правосуђу, на северу Косова и Метохије је до краја 2017. године извршена транзиција судских органа (Српето 2019: 12), док здравство, просвета, социјална заштита, сектори за културу и запошљавање до данас функционишу у систему Републике Србије.

ЕЛЕМЕНТИ „ПАРАЛЕЛНЕ“ СВАКОДНЕВИЦЕ СРБА У СЕВЕРНОЈ КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ

Стање недефинисаних институционалних односа, проистекло из међусобног оспоравања легитимитета између две стране – установа Републике Србије, са једне стране, и установа међународног протектората и косовских институција, са друге стране, за Србе на северу Косова и Метохије и у северној Косовској Митровици представљало је свакодневну реалност у периоду после рата 1999. године. Поделом Косовске Митровице формирана је српска општина у северном делу града, која је, оставши *de facto* под јурисдикцијом Србије, деловала као засебно административно-управно тело у односу на албанску општину јужно од реке Ибар. Непосредна близина централне Србије и њен директан утицај учинили су да српске институције у северној Косовској Митровици наставе фактички да раде без застоја, што је за локалне Србе било значајно нарочито из разлога што су се они налазили на самој граници са албанским Косовом, практично на првој борбеној линији, на којој су после поделе града вођени бројни окршаји са Албанцима који су предвођени екстремистима јуришали из правца дела града јужно од Ибра.

3 Изборе је у општинама северно од Ибра већина Срба бојкотовала, не желећи да учешћем на њима косовским институцијама пружи легитимитет. Излазност је износила од око 8% до нешто више од 13% бирача (Смикић 2013б: 6).

4 Припадници полиције Републике Србије наставили су на северу Косова и Метохије да раде и после повлачења српских власти, али у цивилу. Деловали су дискретно, без истицања у јавности. У једном периоду су превозили осумњичене преко административне границе Косова и Метохије и централне Србије и тамо их предавали полицији. Обављали су административне послове као што су обрађивање захтева за пасоше и возачке дозволе Републике Србије, и слично (*Paralelne strukture na Kosovu* 2003: 14).

Служећи им као средство поистовећивања са државом Србијом, српске институције су Србима у северној Косовској Митровици у исто време испуњавале бројне свакодневне потребе. Људи су се лечили у градској болници и дому здравља, деца су похађала наставу у основним и средњим школама, студенти су ишли на факултете,⁵ служба за социјалну заштиту исплаћивала је социјалну помоћ, локална самоуправа је грађанима издавала потврде и уверења, платни промет Републике Србије несметано је функционисао, итд. Иако је наизглед деловало да се захваљујући раду јавних служби свакодневни живот Срба у северној Косовској Митровици одвија на уобичајен начин, српске институције су, ипак, радиле у окрњеном капацитету, и то из разлога што је суспендовањем суверенитета Републике Србије на Косову и Метохији створен празан простор у кључној инстанци државне управе, а то је извршна власт. Насталу празнину покушао је да попуни УНМИК, али пошто су према овој мисији Срби у северној Косовској Митровици од почетка показивали отпор и неповерење рад њене полиције међу становништвом углавном није наилазио на одобравање. Да би избегли евентуалне конфликтне ситуације, штавише, припадници ове службе у односу према локалним Србима често су се држали резервисано, уз ограничено извршавање својих дужности.⁶

Статус сличан УНМИК-овој полицији имала је и Косовска полицијска служба, као орган извршне власти основан од стране међународне управе, који је према замисли о изградњи косовских институција требало да буде мултиетничког карактера. Отпор према КПС-у Срби су показивали из разлога што све до краја 2002. године ову службу ни званични Београд није признавао као легитимну институцију, али и зато што су се у њеним редовима након оснивања налазили многи Албанци повезивани са албанским оружаним формацијама из рата 1999. године, због чега су је Срби видели као наставак структуре чији је главни циљ да врши притисак на српско становништво и да ради против његових интереса.⁷ Косовска полиција је из наведених разлога у северној Косовској Митровици наилазила на високо подигнут зид неповерења, одакле је практично била без икаквог ауторитета и утицаја, чему је додатно доприносила и осетљива политичка ситуација у којој су напетости између Срба и Албанаца веома лако могле довести до инцидента, па и већих нереда.

5 После рата 1999. године у северну Косовску Митровицу је измештен Универзитет у Приштини, чији је оснивач Република Србија, тако да је овај град постао универзитетски центар са неколико факултета и више хиљада студената.

6 У прве две године мандата УНМИК полиција наилазила је на најјачи отпор Срба у северној Косовској Митровици. Редовно је била укључена у сукоб са њима због чега је често била спречена да обавља своје активности (*Paralelne strukture na Kosovu* 2003: 12).

7 Убрзо након оснивања КПС-а, крајем 1999. године, међу припадницима ове службе било је око 45% ранијих припадника ОВК (*Paralelne strukture na Kosovu* 2003: 14).

Стицање поверења српског становништва у КПС био је у северној Косовској Митровици дуготрајан процес. Иако су Београд и УНМИК већ крајем 2002. године потписали споразум по којем је Србија требало да укине свој „парабезбедносни систем“, односно да престане да плаћа „чуваре моста“ и полицајце у цивилу, а КПС да прими већи број Срба у своје редове, ситуација на терену није ишла у прилог реализацији овог споразума. Догађај који је могућност остварења договорених циљева довео у озбиљну сумњу одиграо се у марту 2004. године,⁸ када су Албанци на силу покушали да заузму део града северно од Ибра, што је у схватањима Срба бацило додатну сенку не само на замисао о стварању мултиетничке полиције, већ уопште на замисао о стварању свих косовских институција. Да јединствену структуру КПС-а за цело подручје Косовске Митровице неће бити лако остварити показала је и подела ове службе, у складу са којом је у северном делу града отворена посебна станица у којој је 2008. године запослено 86 полицајаца етнички мешовитог састава, као и шест полицајаца из састава УНМИК-а (Рајчевић 2008: 81). Ни тада, међутим, КПС још увек није располагао значајнијим кредибилитетом за извршавање одговарајућих надлежности, па је његова функција била углавном само титуларна. То је значило да су српски полицајци патролирали српским деловима, а албански полицајци албанским деловима северне Косовске Митровице, при чему су своје сународнике у униформама косовске полиције Срби највећим делом игнорисали, замерајући им укључивање у ову службу и одбијајући сваку већу сарадњу са њима. Ситуација по овом питању почеће да се мења са имплементацијом Бриселског споразума, када долази до започињања процеса интеграције српских институција у косовски институционални систем, а са тим и до преласка дела бивших припадника српског МУП-а у КПС.

Вакуум у области извршне власти, настао као последица институционалног „паралелизма“ без јасно дефинисаних ауторитета, довео је до слабљења закона, будући да су Резолуцијом 1244 законски систем и регулаторна тела Републике Србије на Косову и Метохији суспендовани, док УНМИК и привремене косовске институције Србима северно од Ибра нису успели да наметну власт у мери да би она била поштована. Поремећаји у функционисању закона читавали су се у готово свим аспектима свакодневног живота Срба у северној Косовској Митровици. Последице су се прво осетиле у судству чија је ефикасност постала ограничена услед одсуства извршних инстанци

8 Тада је, 17. и 18. марта, дошло до таласа насиља у којем је више десетина хиљада Албанаца, предвођених екстремистима, насрнуло на српско и друго неалбанско становништво широм Косова и Метохије јужно од Ибра. Том приликом су опустошена многа насеља, спаљено је и опљачкано 30 православних цркава, протерано је око 5.000 Срба, Рома и Ашкалија (Ноббауер 2009: 182, 184). Погинуло је укупно 19 особа, од којих једанаест Албанаца и осам Срба, а рањено је 954 лица (Јевтић 2005: 169).

које би судске пресуде спроводиле у дело. После поделе града у његовом северном делу наставио је да по законима Републике Србије ради општински суд, међутим он није сарађивао са УНМИК-овом или косовском полицијом, због чега, иако оперативан за спровођење парница и поступака, грађанима најчешће није могао да понуди ништа више осим административних услуга попут издавања потврда о власништву, и слично (Рајчевић 2008: 82-83).⁹ У оквиру овог суда радио је прекршајни суд, који је у постојећим околностима поступао једино по пријавама МУП-а Републике Србије поднетим против грађана Косовске Митровице због дела почињених на територији централне Србије. По добијеној пријави прекршајни суд је позивао дотично лице на утврђивање кривице, након чега би му изрицао новчану казну коју је требало да уплати на одговарајући рачун, у буџет Републике Србије. У случају да наведену обавезу прекршилац не би испунио није било механизма који би га санкционисао. Његово име тада је улазило у регистар МУП-а, и по том основу могао је да буде гоњен, али само ако би прешао на територију централне Србије.

Поремећаји у функционисању извршних инстанци осетили су се и у економији, где инспекција рада без подршке одговарајућих органа није много тога могла да учини на сузбијању широко распрострањеног рада „на црно“. Слично је било и са радом тржишне инспекције, чије су одлуке проистекле из надзора привредних субјеката и евентуалних неправилности у њиховом пословању често остајале мртво слово на папиру. Због вакуума у области спровођења законских регулатива у привреди није било ни јаке и континуиране контроле токова новца. Пореска управа, као установа министарства финансија Републике Србије, није располагала механизмима принуде и санкционисања пореских обвезника који своје обавезе према држави нису измиривали. Системом наплате пореза биле су обухваћене превасходно институције које су финансиране из државног буџета, а које су исплаћивале плате и доприносе својим радницима у складу са финансијским и пореским законима Републике Србије. Предузетници и приватна предузећа порезе су према држави измиривали углавном на добровољној основи, уколико им је то било у интересу. Привредним субјектима измирење пореза ишло је у прилог ако су желели да учествују на тендерима за добијање одређених послова које је расписивала држава Србија, и слично.

Стање вакуума извршне власти огледало се посебно у бесправној градњи и непоштовању комуналног реда. Подизање нелегалних објеката у неконтролисаним условима довело је до тога да су на бројним зградама у северној Косовској Митровици дограђивани станови, толико да су на вишеспратницама дуж многих, па и централних улица без потребних дозвола

9 Свој суд успоставио је и УНМИК, али без српских судија који су одбили да му се прикључе (Рајчевић 2008: 82).

ницали читави спратови. Према незваничним проценама, до 2010. године на подручју овог града нелегално је изграђено око хиљаду станова, али и кућа (Радомировић 2010: 5). На нерегуларан начин подизани су и пословни објекти, у тој мери да су разне трговинске радње, пиљарнице, киосци, импровизоване тезге и слично до 2010. године дословно преплавиле готово целу северну Косовску Митровицу.¹⁰ Сliku овакве урбанистичке неуређености допуњавале су последице неспровођења прописа о заштити јавних површина, због чега се на дивље депоније и разбацано смеће у северној Косовској Митровици могло наићи практично свуда, док је тротоарима, али и коловозом, на многим местима било немогуће проћи због бројних непрописно паркираних аутомобила. Наведено стање неки од становника овог града са којима сам приликом истраживања разговарао описивали су речима „ништа се не поштује“ и додавали следеће:

„У овом граду не функционише ништа. Ни хигијена, ни саобраћај, свако гради где хоће и шта хоће. Митровица је због тога у колапсу. [...] Треба увести ред у функционисање градских структура, у одржавање чистоће и све оно што бисмо подвели под комуналне услуге. То значи поштовање закона и прописа када су у питању и чистоћа, и саобраћај, и архитектура и грађевина, и све оно што би законом требало да буде регулисано“ (м. рођ. 1957. год., разговор вођен 10. новембра 2013. год.).

„Доста је прљавштине, нереда, људи бацају смеће где стигну. Нема ко то да санкционише. Не поштује се закон. Постоје службе које би тиме требало да се баве, али у пракси се мало тога спроводи. Све је хаотично. [...] Саобраћај не функционише онако како би требало да функционише. Две трећине људи вози без дозвола, паркира се како ко стигне. И то је свакодневно. Због тога не може да се дође до болнице јер је она улица која води до ње закрчена за саобраћај“ (м. рођ. 1981. год., разговор вођен 21. јула 2012. год.).

Суспензијом српског МУП-а Срби у северној Косовској Митровици били су ускраћени за рад служби задужених за издавање личних докумената. Добијање личне карте или пасоша Републике Србије било је могуће само у централној Србији, обично у Рашки, као граду најближем северу Косова и Метохије, или, пак, у нешто даљем Краљеву. Лична карта Републике Србије важила је на северу Косова и Метохије и у северној Косовској Митровици са подједнаком валидношћу као било где другде у Србији. Са овим документом Срби са подручја северно од Ибра несметано су прелазили административну границу са централном Србијом, док је његова употреба од стране УНМИК-а и косовских власти у Приштини сматрана нелегалном. Након потписивања Бриселског споразума, којим је од свих грађана Косова и Метохије захтевано да поседују косовска лична докумената, Срби са подручја северно од Ибра били су принуђени да уз личне карте Републике

10 Број ових објеката 2010. године кретао се око 300 (Радомировић 2010: 5).

Србије почну да користе и исправе са ознакама „државе Косово“. Будући да је КПС само њих признавао, косовске личне карте од тада су постале једини важећи документ и приликом преласка административне границе са централном Србијом.

И регистарске таблице за своје аутомобиле, с обзиром на то да су одбијали да их региструју у регистру УНМИК-а, Срби са севера Косова и Метохије могли су да добију само у централној Србији, где су по принципу „пренете надлежности“ оне издаване у рашком или краљевачком СУП-у. Од увођења међународног протектората Срби са овог подручја користили су искључиво таблице Републике Србије, са којима су се својим аутомобилима по терену северно од Ибра кретали сасвим слободно, без било каквих ограничења, исто као и на путевима у централној Србији. Са српским ознакама, са друге стране, Срби са севера Косова и Метохије нису се без излагања безбедносном ризику могли кретати по већински албанском подручју јужно од Ибра, што је исто важило и за Србе који су на овом подручју живели у мањинским, српским срединама. Питање безбедносног ризика после једностраног проглашења косовске независности замењено је питањем легалности, будући да је употреба симбола Републике Србије за означавање регистарских таблица на Косову и Метохији од стране косовских власти у Приштини тада проглашена незаконитом. Да би своје аутомобиле могли да возе Срби јужно од Ибра морали су да се новонасталој ситуацији прилагоде, што је у пракси значило прелазак на коришћење таблица само са косовским обележјима.¹¹

Законске одредбе наметнуте једностраним проглашењем косовске независности на праксу у српским општинама северно од Ибра нису утицале, тако да се са употребом регистарских таблица Републике Србије са ознакама за Косовску Митровицу, под које су потпадале и општине Звечан, Зубин Поток и Лепосавић, несметано наставило. То је значило да се са косовскомитровачким таблицама и даље могло путовати у централну Србију, с тим да је њихова употреба јужно од Ибра, већ у јужној Косовској Митровици, сада била забрањена, што је КПС-у давало овлашћења да возила са овим ознакама заустави и да их искључи из саобраћаја. У оваквој ситуацији, а како би из приватних или пословних разлога могли да се крећу подручјем јужно од Ибра, поједини становници северне Косовске Митровице почињу од КПС-а да узимају косовске таблице, да би их по потреби наизменично користили са таблицама Републике Србије. Овај паралелни систем означавања био је додатно искомпликован тиме што држава Србија

11 До краја 2010. године косовске таблице, које је првобитно установио УНМИК, носиле су ознаку *KS* (скраћеница за *Косово*), а од тада имају и ознаку *RKS* (скраћеница за *Република Косово*). У оптицају ће од тада бити таблице са обе ознаке, с тим да су се таблице са ознаком *KS* могле користити уз одговарајуће услове (Тусић 2011: 43, 49).

није признавала самопроглашену косовску независност, због чега се возилима са таблицама издатим од стране КПС-а са Косова и Метохије на њено централно подручје није могло ући.¹²

Иако се питање регистарских таблица наметало као једно од важних институционалних, али у исто време и симболичких питања у спору између Београда и Приштине, имајући у виду да су употребом српских, односно косовских ознака и једна и друга страна настојале да потврде свој суверенитет над Косовом и Метохијом, на подручју северно од Ибра овај „конфликт“ био је усложњен појавом скоро незамисливом за савремено, уређено друштво, а то је саобраћање возила без регистарских таблица. Број ових возила био је изразито велики и кретао се скоро до половине од укупног броја аутомобила који су се налазили у оптицају. Без регистарских ознака нису се возили само приватни аутомобили, него и возила различитих предузећа, међу којима је, на пример, био аутопревозник *Космеј-џревоз*, који је држао више аутобуских линија, и слично. Нерегистрована возила кретала су се искључиво по локалу, на северу Косова и Метохије, док им прелазак у централну Србију или на територију јужно од Ибра због непоседовања регистарских ознака није био дозвољен.

Ситуација у којој су се у одсуству институционално-регулаторних тела могла возити нерегистрована возила била је, између осталог, и резултат неуређености тржишта, због чега су се у северној Косовској Митровици не тако ретко у продаји налазили аутомобили који једва да су били у возном стању. У понуди су се могла наћи и половна возила доведена из иностранства, која су према законским критеријумима за увоз моторних возила била углавном застарела, због чега често нису ни могла да буду регистрована, чак и да су њихови власници то хтели. Ови критеријуми, у контексту „паралелизма“, везивани су за саобраћајно законодавство Републике Србије, из ког је произлазило да многи половни аутомобили увезени на подручје северног Косова и Метохије нису испуњавали одговарајуће еколошке стандарде, сходно чему се за ова возила у рашком, краљевачком или било ком другом СУП-у на територији централне Србије српске таблице нису могле добити.

Чињеница да возе нерегистроване аутомобиле Србе у северној Косовској Митровици није узнемиравала много. Будући да их закон на то

12 У склопу преговора о „нормализацији односа“ између Београда и Приштине српска влада је крајем 2011. године донела Уредбу о слободи кретања, по којој је лицима са косовским личним картама и регистарским таблицама омогућен улазак у централну Србију, уз добијање посебне потврде о томе на административном прелазу и обавезно осигурање возила. Према овој уредби, улазак у централну Србију могуће је само возилима са статусно неутралним *KS* таблицама, док је возилима са таблицама *RKS*, које имају атрибуте „државности Косова“, то могуће једино ако се оне на административном прелазу скину и замене одговарајућим, привременим ознакама (Tucić 2011: 47, 49).

није обавезивао, многи су возила купљена још пре 1999. године једноставно престали да региструју, због чега су се међу четвороточкашима могли срести и они на којима су све до 2013. или 2014. године и даље стајале таблице из периода СР Југославије. Оваква ситуација, мада је на први поглед могла деловати безазлено, имала је својих реалних, крајње озбиљних консеквенци. Наиме, употреба нерегистрованих аутомобила, који у очима закона практично „не постоје“, повећавала је ризик по безбедност у саобраћају, као и ризик од причињене штете. Ова возила нису подвргавана обавезном техничком прегледу, што је доводило у питање њихову исправност. На накнаду штете од осигуравајућих друштава приликом судара није се могло рачунати, с обзиром на то да тиме што нису регистрована ова возила нису била ни осигурана. Штета настала на овакав начин надокнађивана је споразумно, тако што је страна одговорна за удес оштећеном лицу новац исплаћивала „на руке“ или по договору.

Либералан систем трговине и експлоатације возила био је један од сегмената свакодневне реалности у којем су се могле јавити погодности за недозвољене, нелегалне активности. Према појединим истраживањима, на северу Косова и Метохије криминалне радње нису биле неуобичајена појава, која се најчешће испољавала кроз нерегулисану трговину аутомобилима, нафтом и нафтним дериватима, цигаретама и прехранбеним производима (Тусић 2011: 24). Тврдње по којима је на подручју северно од Ибра цветао криминал, међутим, Срби у северној Косовској Митровици углавном су одбацивали, наводећи да су оне преувеличане, односно да стопа нелегалних радњи у овом граду није ништа већа него било где другде у централној Србији. Међу лицима са којима сам приликом истраживања разговарао владало је уверење да у северној Косовској Митровици и поред одсуства респектабилних полицијских органа није било значајнијег нарушавања реда и мира, што у истим околностима, како су сматрали, не би било могуће у неким другим, већим градовима:

„Ти овде немаш оно што имаш, рецимо, у Београду, где скоро сваки дан чујеш да се догодила нека крађа, неко убиство, или нешто друго. Ја стварно не знам када се овде нешто тако последњи пут догодило. Мислим на нас овде, Србе, да је неко некоме баш нешто лоше учинио. Има, не кажем да сада ми овде баш сви живимо у некој љубави и слози, али ако се нешто и догоди то је баш стварно ретко“ (м. рођ. 1968. год., разговор вођен 25. јула 2012. год.).

„Ми смо, и поред свега, успели да одржимо неку равнотежу, да нема злочина, пљачки, криминала. Ево, ако погледате, видећете да овде можете мирно да живите и да вам ништа не буде. Нико вам неће учинити ништа нажао, да вас нападне, да вам нешто узме. Сви мисле да је овде неки криминал, да смо овде не знам шта, али није тако. Па у Београду или у неком другом граду толико тога се деси само за један дан, а овде све то ни за годину дана. [...] То је преувеличано и измишљено“ (ж. рођ. 1983. год., разговор вођен 16. октобра 2013. год.).

„Био је ово увек миран град. Мала је средина, па су се многи познавали. Кад познајеш људе, не можеш против њих. Тако је и данас. Сада, ако не рачунам те неке инциденте или неке друге ствари због целе ове ситуације, неких других проблема углавном нема. [...] Немаш да видиш да ти неко нешто украде, да те оштети, и то... Можеш на улици да оставиш шта хоћеш и нико ти то неће да дира. [...] То је, вероватно, неко међусобно поштовање – не дирам те, не дираш ме. И тако функционишемо. Сами, без полиције“ (м. рођ. 1978. год., разговор вођен 30. јула 2012. год.).

За одржавање реда и мира у ситуацији израженог неповерења у УН-МИК-ову и косовску полицију, додатно отежаној стањем конфликта са Албанцима, било је заслужно „самоорганизовање“ Срба, који су закон у северној Косовској Митровици „преузели у своје руке“. Износећи наведену тврдњу, поједини становници овог града описану ситуацију називали су „организованим хаосом“, под чиме су подразумевали „поштовање писаних и неписаних правила од стране грађана у циљу одржавања реда и мира у законски и правно неуређеном друштвеном стању“ (м. рођ. 1981. год., разговор вођен 21. јула 2012. год.). Ипак, ма колико почивала на самосвести и одговорности сâмих грађана, ефикасност „организованог хаоса“ није била остварива без учешћа Цивилне заштите, службе која се налазила под ингеренцијом локалне самоуправе, а која је на северу Косова и Метохије на себе преузела низ активности, између осталог и ону на плану „одржавања реда и мира“. У условима етничке поделе Косовске Митровице главни задатак ове службе био је „брига о безбедности“, односно одбрана од евентуалних покушаја Албанаца да заузму подручје града северно од Ибра. У циљу превенције нежељених догађаја ова служба је обављала послове осматрања, праћења, узбуђивања, па и оружаног деловања. Активности Цивилне заштите биле су неометане од стране УНМИК-а, али далеко од тога да су одобраване. На ову службу представници међународне управе гледали су као на још једну „паралелну структуру“ Срба, док су је косовске власти у Приштини третирали као нелегално паравојно тело. За Србе у северној Косовској Митровици Цивилна заштита је представљала „хуманитарну организацију“ и као таква уживала је њихову неподељену, отворену или прећутну подршку.¹³

Тамо где „самоорганизовање“ као алтернативна форма „друштвеног управљања“ није имало утицаја била је област функционисања појединих јавних служби, које су поделом Косовске Митровице 1999. године доживеле расцеп унутар некада јединственог институционалног система. То се пре свега односи на системе за снабдевање електричном енергијом и водом чија је инфраструктура после поделе града прешла делимично у албанске,

13 Цивилну заштиту је на северном Косову и Метохији почетком 2015. године чинило око 750 лица. Људство је свакодневно било размештено на више пунктова, док се најважнији пункт у северној Косовској Митровици налазио на кључној тачки српско-албанског раздвајања, а то је код главног моста преко Ибра (*Izgubljeni u stagnaciji* 2015: 35).

а делимично у српске руке, али тако да су центри из којих се овим системима управљало остали у делу града јужно од Ибра, што значи под контролом Албанаца. Чињеницу да је управљање струјом и водом припало албанској страни Срби су користили за оптужбе против Албанаца да су контролу над ова два ресурса употребили као вид политичког притиска, и то стварањем свакодневних рестрикција у северној Косовској Митровици које су становницима овог дела града правиле бројне проблеме. Наведене тврдње албанска страна није признавала, али је објашњавала да је реч о изнуђеним мерама у условима недовољних електроенергетских и водоводних градских капацитета. Рестрикције су оправдавале немогућношћу да се са постојећом, застарелом инфраструктуром подмире потребе житеља целе Косовске Митровице, која је после рата 1999. године доживела демографски раст, посебно на подручју града јужно од Ибра где су се из разних крајева Косова и Метохије доселили бројни Албанци. Рестрикције су се највише осећале у периодима године када је за наведеним ресурсима постојала повећана потражња, а то су зима, када су се многа домаћинства грејала на струју, односно лето, када се због топлих и сушних дана јављала већа потреба за водом.

Узроци рестрикције струје и воде имали су и своје наличје. Албанци су Србе оптуживали за опструкцију јер на северном Косову и Метохији после рата нису плаћали ни струју ни воду, чиме су директно утицали на умањивање средства потребних за рад електроенергетског и водоводног система. Срби нису спорили да нису плаћали рачуне, али су се правдали тиме да то нису желели да чине у ситуацији када им није било јасно коме новац тачно уплаћују, позивајући се на чињеницу да је након увођења међународне управе дошло до формалног одвајања енергетског и водоводног система Косова и Метохије од система Републике Србије. Струју и воду, другим речима, Срби нису плаћали из уверења да ће средства дата по том основу отићи на рачун косовских институција, а не на рачун институција под управом Републике Србије. Одговорност за рестрикције Албанци су Србима пребацивали и због тога што су наводно спречавали несметано функционисање водоводне мреже, тако што су у знак отпора према косовским институцијама ограничавали доток воде из језера Газиводе код Зубиног Потока, из којег се водом снабдевала не само Косовска Митровица него и шире подручје Косова и Метохије јужно од Ибра.

По несташицама струје посебно су се памтили зимски месеци у годинама непосредно после рата 1999. године, када се дешавало да се снабдевање овим енергентом на више часова обустави и по неколико пута на дан, понекад и у току целог дана, што је стварало тешкоће у грејању станова, али и у функционисању бројних кућних апарата, као што су фрижидери, замрзивачи, и др. Несташице су се наставиле и касније, с тим да нису биле неуобичајене ни за друге периоде године, чиме су у континуитету била угрожена

не само домаћинства, већ и привреда, али и рад бројних институција, попут здравства, просвете, и слично. Насталим околностима Срби у северној Косовској Митровици морали су да се прилагоде, па су набављени бројни бензински агрегати којима се у време рестрикција произвођача струја неопходна за рад различитих установа, болнице, продавница, локала, итд. За време несташица електричне енергије као извор светлости и топлоте коришћене су плинске боце, а у зимским месецима шпорети и пећи на дрва, што је довело до тога да су многи Митровчани ове уређаје увели у своја домаћинства, без разлике у односу на то да ли су живели у кућама или у становима. Ово је проузроковало једну готово парадоксалну ситуацију, а то је да су на почетку 21. века, у времену у којем је електрификација одавно била прихваћена као подразумевајући чинилац свакодневице, становници северне Косовске Митровице испред својих зграда, у подрумима или на терасама својих станова били принуђени на то да складиште дрва за ложење ватре, неопходне за грејање и припремање хране.

У односу на рестрикције струје, које су некада могле трајати дуже, некада краће, при чему су често практиковане по различитим дневним сменама, несташице воде су се јављале према мање-више устаљеном распореду. Славине у северној Косовској Митровици остајале су суве обично у поподневним или вечерњим сатима, да би вода њима поново потекла тек рано ујутру. Последице вишечасовних, практично полудневних рестрикција воде биле су уочљиве са бројних аспеката свакодневице, посебно на плану одржавања личне хигијене. Да би овај проблем превазишли Митровчани су већином посетили за оним што им је прво стајало на располагању, а то је прављење резерви воде складиштењем у пластичним флашама, балонима и другим посудама. Ова стратегија се показала као најједноставнија, самим тим и најјефтинија, али, у исто време, и као сасвим ограничена и недовољно ефикасна. Воду је у пластичне флаше и балоне било потребно ручно пунити сваки дан, при чему умивање, туширање, чишћење санитариија, и слично, на овакав начин није било делотворно у истој мери као када би се вода из водоводних цеви користила под притиском.

Један део становника северне Косовске Митровице предузео је адекватније мере у циљу превазилажења проблема несташице, инвестирајући у куповину опреме за ефикасније снабдевање водом. Ова опрема је подразумевала цистерне и пумпе за воду на електрични погон, које су инсталиране у куће и станове, тако што су цистерне постављане у дворишта или на терасе, а пумпе у купатила, да би и једно и друго мрежом цеви било повезано са постојећим водоводним инсталацијама. Захваљујући овој опреми, за чије је функционисање била потребна струја, у кућама и становима је обезбеђивана текућа вода и у периодима рестрикције, с тим да је њеном употребом проблем водоснабдевања дугорочно био решен. Принцип функционисања

оваквог решења, ако се изузме бука коју је стварала пумпа за воду, био је веома једноставан: вода се у цистерни акумулирала дотоком из водовода, одакле се, онда када је у време рестрикције водовод био затворен, до славине цевима допремала пумпом. Због својих предности овај принцип су користили и привредни и угоститељски објекти, хотели, итд. Њему су прибегавали и грађевинари, који су у подрумима скоро свих новоподигнутих зграда у северној Косовској Митровици инсталирали велике цистерне и пумпе помоћу којих је станарима обезбеђиван редован доток воде.

ЗАВРШНО РАЗМАТРАЊЕ

Питање институција се показало као једно од кључних питања у контексту поделе Косовске Митровице после рата 1999. године, односно као важан чинилац раздвајања Срба и Албанаца. За Србе у северној Косовској Митровици опстанак српских институција представљао је потврду присуства Републике Србије на северу Косова и Метохије, чиме су оне у њиховој свести фигурирале као снажан симбол поистовећивања са припадношћу држави коју су сматрали својом. Ове институције су се све време после рата 1999. године налазиле под снажним међународним и косовским притиском, тј. под сталном претњом укидања, због чега су Срби у северној Косовској Митровици било изложени трајном осећању несигурности и забринутости за сопствени опстанак.

У условима оспораваних легитимитета, где Срби нису прихватили наметнуте инстанце међународне и косовске администрације, док међународна управа и косовске институције нису признавале установе Републике Србије, сматрајући их „паралелним“, односно нелегалним, у северној Косовској Митровици је дошло до поремећаја институционалних односа што је за последицу имало стварање друштвеног стања карактеристичног по одсуству јасно дефинисаних ауторитета, посебно у домену структура извршних власти. Овакво стање је проузроковало ситуацију у којој се свакодневица локалних Срба нашла у раскораку између нужности различитих свакодневних пракси, са једне стране, и реалности проткане замршеним институционалним односима, са друге стране. Искуство Срба у северној Косовској Митровици било је такво да су на живот у „паралелној“ стварности били принуђени да се прилагоде. Ипак, иако су научили да живе у складу са њом, али и да користе поједине погодности које је она доносила, оваква стварност им је стварала низ свакодневних проблема који су, у условима опште неизвесности у којој су се налазили, њихов положај чинили још неповољнијим.

Свесни „ненормалности“ своје ситуације, која се рефлектовала у готово свим областима свакодневице, посебно на плану правне несигурности,

Срби у северној Косовској Митровици постепено су почели да отварају врата појединих УНМИК-ових и косовских институција. И даље испољавајући приврженост установама Републике Србије, ма колико оне деловале крхко у ситуацији сталних међународних и албанских притисака, промену односа према УНМИК-овим и косовским институцијама српско становништво је видело као нужност чије су прихватање захтевали принципи прагматичности, односно потреба решавања реалних егзистенцијалних проблема. Ово, међутим, не би било могуће да на високом, политичком нивоу није дошло до преговора између Београда и УНМИК-а, а затим и до покретања дијалога између Београда и Приштине са циљем међусобне „нормализације односа“, што је у пракси требало да значи регулације тзв. техничких питања, под којима су, између осталог, подразумевани управо разни аспекти свакодневнице и проблеми проистекли из „институционалног паралелизма“.

ИЗВОРИ

- Izgubljeni u stagnaciji* 2015: *Izgubljeni u stagnaciji: Građanski nadzor primene sporazuma između Kosova i Srbije*. BIRN Kosovo, Internews Kosovo, CRTA.
- Municipal Profiles* 2018: *Municipal Profiles*. OSCE Mission in Kosovo.
- Paralelne strukture na Kosovu* 2003: *Paralelne strukture na Kosovu*. Odeljenje za ljudska prava i vladavinu prava. OSCE Mission in Kosovo, UNMIK.

ШТАМПА

- Радомировић 2010: Биљана Радомировић. „Град зебње и предизборних обећања“. *Полиитика*, 21. мај, 5.
- Смикић 2013а: Нада Смикић. „Споразум неприхватљив за Србе на северу КиМ“. *Јединство*, 22. април, 4-5.
- Смикић 2013б: Нада Смикић. „У Косовској Митровици избори ће бити поновљени“. *Јединство*, 11. новембар, 6.

ЛИТЕРАТУРА

- Алексић 2018: Јован Ј. Алексић. „Косовска Митровица после 1999. године: живети у подељеном граду“. *Сан о граду*. Зборник радова. Ур. Емир Кустурица и Александра Вранеш. Вишеград: Андрићев институт, 555-590.
- Björkdahl and Gusic 2013: Annika Björkdahl and Ivan Gusic. "The divided city – a space for frictional peacebuilding". *Peacebuilding*, Vol. 1, Issue 3. London: Routledge, 317-333.
- Gusic 2020: Ivan Gusic. *Contesting Peace in the Postwar City: Belfast, Mitrovica and Mostar*. London: Palgrave Macmillan.
- Daglas 2000: Meri Daglas. *Kako institucije misle*. Реč, br. 57/3. Beograd: Radio B92, 299-340.
- Derens 2009: Žan-Arno Derens. *Kosovska zamka*. Beograd: HESPERIAedu.
- Janjić 2007: Dušan Janjić. *Ogledi o Kosovu*. Beograd: Draslar partner.

- Јевтић 2005: Ђорђе Јевтић. *Етничким насиљем до сепаратизма*. Приштина: Народна и Универзитетска библиотека „Иво Андрић“.
- Castan Pinos 2016: Jaime Castan Pinos. "Mitrovica: A city (re)shaped by division". *Politics of Identity in Post-Conflict States*. Ed. Éamonn Ó Ciardha and Gabriela Vojvoda. London: Routledge, 128-142.
- Kotek 1999: Joël Kotek. "Divided Cities in the European Cultural Context". *Progress in Planning*, Vol. 52, Issue 3, 227-237.
- Миловановић 2014: Ивана Миловановић. „Бриселски споразум – реакције Срба на северу Косова и Метохије“. *Традиција, промене, историјско наслеђе, ишчезавања државности и националног идентитета на Косову и Метохији*. Зборник радова. Приштина-Лепосавић: Институт за српску културу, 491-503.
- Mimica i Bogdanović 2007: Aljoša Mimica i Marija Bogdanović. *Sociološki rečnik*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Moran 2011: Džo Moran. *Čitanje svakodnevice*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Nedeljković 2008: Saša Nedeljković. „Problemi primene antropologije: Antropološko istraživanje savremene kulture Srba na KiM“. *Savremena kultura Srba na Kosovu i Metohiji*. Ur. Saša Nedeljković. Kruševac: Baštinik, 19-73.
- Rajčević 2008: Jelena Rajčević. „Institucije i identitet u severnoj Kosovskoj Mitrovici“. *Savremena kultura Srba na Kosovu i Metohiji*. Kruševac: Baštinik, 75-108.
- Spremo 2019: Jovana Spremo. *Integracija pravosuđa u kontekstu dijaloga Beograda i Prištine i procesa pristupanja Evropskoj uniji*. Beograd: Komitet pravника za ljudska prava – YU-COM.
- Tucić 2011: Tatjana Tucić (ur.). *Sloboda kretanja ljudi i robe između Srbije i Kosova u kontekstu regionalne saradnje*. Novi Sad: Centar za regionalizam.
- Hofbauer 2009: Hannes Hofbauer. *Eksperiment Kosovo: Povratak kolonijalizma*. Beograd: Albatros Plus.

Aleksandar S. PAVLOVIĆ

THE EVERYDAY LIFE OF THE SERBS IN NORTHERN KOSOVSKA MITROVICA
IN THE CONDITIONS OF THE UNDEFINED INSTITUTIONAL STATUS

SUMMARY

In this paper the author presents the results of the research of the everyday life of the Serbs in Northern Kosovska Mitrovica in the conditions of the altered socio-political context after the war on Kosovo and Metohija in 1999. The main attention is paid to the status and the functioning of institutions. The aim of the paper is to offer a contribution based on the conceptualization of the ethnographic field work material in order to give the account of the everyday experience of Serbs in Northern Kosovska Mitrovica in the conditions of the undefined institutional relations caused by the withdrawal of Serbian authorities from Kosovo and Metohija, the introduction of an international protectorate and the unilateral declaration of Kosovo independence. The results presented in this paper were obtained from the field research conducted several times from 2011 to 2015 in a total duration of over eight months.

The change of social-political context after the war in 1999 led to major structural disruptions in Kosovo and Metohija. These disruptions were felt especially in the institutional sphere, where they reflected in almost all aspects of the everyday life of Serbs in this area. The undefined status of institutions, in this regard, has shown to be one of the key issues in the context of the everyday life of the Serb population in Northern Kosovska Mitrovica. The survival of the Serbian institutions for the Serbs in this town represented a confirmation of the presence of the Republic of Serbia in the north of Kosovo and Metohija, which was an important symbol of identification of the local Serbs with the state they considered their own. These institutions, on the other hand, have been under intense international and Albanian pressure since the war in 1999, i. e. under the constant threat of abolition, which caused a continuous feeling of insecurity among the Serbs in Northern Kosovska Mitrovica and the concerns regarding their own survival.

In the conditions of contested legitimacy the Serbs did not accept the imposed instances of international and Kosovo administration, while the international regulatory bodies and Kosovo institutions did not recognize institutions of the Republic of Serbia, considering them "parallel", i. e. illegal. In Northern Kosovska Mitrovica this led to a social situation characterized by the absence of clearly defined authorities, especially in the domain of executive structures, in which the Serbs in this town led their everyday life in a gap between their needs for carrying out various daily practices on the one hand, and on the other the reality interwoven with intricate institutional relations. The Serbs in Northern Kosovska Mitrovica were forced to adapt to living in "parallel" realities, deprived of the "normalcy" of everyday life inherent in organized societies. Yet, even though they learned how to adapt to those circumstances and even how to take advantage of them, such a reality created a number of everyday problems which, in the conditions of general uncertainty, made their situation even more unfavorable.

Key words: everydayness, institutions, Serbs, Kosovska Mitrovica, Kosovo and Metohija.